

John Locke'un Mucize Anlayışı

HABİB ŞENER^a

Öz

Tanrı'nın doğanın akışına müdahalesi anlamına gelen mucize, Tanrı'dan vahiy getiren peygamberlerin, peygamberliklerini ispatlamalarının en önemli yollarından biridir. Vahiyle doğrudan bağlantılı olan mucize özellikle ilâhî dinleri ilgilendiren bir konudur. Düşünce tarihinde Tanrı'nın doğa kanunlarını değiştirebileceğini kabul edenlerin yanı sıra bu kanunların değişmesinin mümkün olmadığını ifade edenler de olmuştur. Örneğin, Aydınlanmacı bilim mensupları tabiat düzeninin bozulması anlamındaki mucizeyi kabul etmemişlerdir. Dinler tarihinde yer alan birçok mucize, tarihteki amacını yerine getirmiştir. Aydınlanma döneminin başlamasına sebep olan en önemli filozoflardan olan John Locke, felsefî sistemini oluştururken Hıristiyanlığı temele almıştır. Bu makale Locke'un mucize ile ilgili görüşlerini ele alıp değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Peygamber, Vahiy, Mucize, Delil, Locke

John Locke's Understanding of Miracle

Abstract

The miracle that God intervenes in the flow of nature is one of the most important ways of proving the embassies of the prophets who brought revelation from God. The miracle directly related to the revelation is a matter of particular interest to divine religions. There are those who acknowledge that God can change nature's laws in the history of thought, as well as those who say that it is not possible to change these laws. For example, Enlightened scientists did not accept the miracle, which is regarded as the deterioration of the natural order. Many miracles in the history of religion

^a Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
[habibsener@gmail.com]

have fulfilled the historical purpose. John Locke, one of the most important philosophers that led to the beginning of the period of the Enlightenment, took Christianity as the basis for his philosophical system. This article aims to evaluate Locke's views on miracles.

Key Words: God, Prophet, Revelation, Miracle, Evidence, Locke

Giriş

Mucize, “doğa yasasına aykırı düşen, doğaüstü bir gücün eyleminin sonucu olan, doğal kavramlarla açıklanamayan ve insanın kavrayışını aşan olay ya da oluşum”dur. Buna göre, mucize Tanrı'nın doğal olayların akışına müdahale etmesi anlamına gelmektedir.¹ Mucize, peygamberlikle ilgili olağanüstü bir olaydır. Dolayısıyla mucizenin amacı peygamber olduğunu iddia eden kimsenin doğruluğunu ortaya koymaktır.²

Mucizenin peygamberlikle ilgili olması, onun vahiy ile ilgisini değerlendirmeyi de gerekli kılmaktadır. Çünkü mucize, vahiy olduğu iddia edilen şeyin gerçekten vahiy olduğunu ortaya koymaya çalışan delillerden birisidir. Tanrı'dan vahiy aldığı iddia eden peygamberin, bu iddiasının doğruluğunu ispat etmek için mucize göstermesi gerekebilir. Batı düşüncesinde vahyin Tanrı'dan geldiğini gösteren deliller, dâhili ve harici olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır. Dâhili delil, vahyin içeriğinin doğru olup olmadığını, tutarlılığını ve insanların ihtiyaçlarına uygunluğunu araştırmaktadır. Mucize ile doğrudan ilgili olan harici delil ise, vahyin kaynağı ve insana nasıl ulaştığı ile ilgilenmektedir.³

Mucize, özellikle aydınlanmacı modern bilim mensupları tarafından tabiat düzeninin ihlâli anlamında kabul edilemez görülsede,⁴ dinler tarihi; alışılmadık, olağanüstü ve doğaüstü olarak gerçekleşen olay, eylem ve durum olan mucizelerin kaydını korumaktadır. Bu mucizeler genellikle

¹ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 1123.

² Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerif Cürcânî, *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü Kitabı't-Ta'rifât*, çev. Arif Erkan, Bahar Yayınları, İstanbul 1997, s. 215; Mucize hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncay İmamoğlu, Ruhattin Yazoğlu, Vahdettin Başcı, *Din Felsefesi*, Eser Basın Yayın Dağıtım Matbaacılık, Erzurum 2016, ss. 155-179.

³ Recep Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, ss. 172-175; Batı düşüncesinde vahyin Tanrı'dan geldiğini kanıtlamak amacıyla kullanılan deliller, dâhili ve harici olmak üzere iki bölümde ele alınıp incelenmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, ss. 170-175.

⁴ Salime Leyla Gürkan, “Mücize”, *DİA*, 2005, XXX/353.

kutsal varlığın doğaüstü gücünün tezahürleri olarak tarihteki amacını yerine getirmiştir.⁵ Bu makalede Aydınlanma Dönemine öncülük etmiş olan İngiliz düşünür John Locke'un mucize ile ilgili görüşleri ele alınıp incelenecektir.

Locke'da Mucize

John Locke (1632-1704), mucizeyi, “izleyicinin kavrayışının üstünde ve onun kendi görüşüne göre kurulan doğa yasasına aykırı hassas bir işleyiş” olarak tanımlamaktadır. Bundan dolayı mucize şahit olanlar yani izleyiciler tarafından ilâhî olarak kabul edilmektedir. Tanımda geçen ‘izleyici’, olayın tarihine inanan ve kendisini mucizeyi birebir yaşayan izleyicinin yerine koyan bir izleyicidir.⁶

Locke, mucize tanımının muhtemelen iki istisnadan ya da itirazdan kurtulamayacağını ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, bir başkasına göre mucize olmayacak bir şeyin, o şeyi mucize olarak kabul eden izleyicinin görüşüne bağlı olarak çok belirsiz kalacağıdır. İkincisi ise, mucize kavramının tanımı genişletildiği için, bu tanımın bazen kendisinde olağanüstü veya doğaüstü hiçbir yön olmayan işleyişleri de içine alacağı ve dolayısıyla ilâhî vahyin kanıtı için mucizelerin kullanımını geçersiz kılacağıdır.⁷

Locke, bu iki itiraz hakkında açıklamalar yapmaktadır. Ona göre, birinci itiraz geçerli değildir. Eğer sabit neden ve sonuç yasalarında doğanın gücünü aşan bir şey mucize olarak kabul edilir ve bu yasaları aşmayan hiçbir şey de mucize olarak kabul edilmezse bu itirazın bir hükmü kalmayacaktır. Locke, burada mucize kavramının analizini yapmakta ve mucize tanımından yola çıkarak bu itirazın geçerli olmadığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Çünkü tanım gereği doğanın gücünü aşan şeyler mucize olarak kabul

⁵ Manabu Waida, “Miracles: An Overview”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, Macmillan Reference USA, 2005, IX/6049.

⁶ John Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, *The Works of John Locke*, ed. Thomas Tegg, W. Sharpe and Son, G. Offor, G. and J. Robinson, J. Evans and Co. and so on, vol: IX/256, London 1823; Locke, mucizelerle ilgili bu düşüncelerinin, Dr. Fleetwood'un, mucizeler hakkındaki makalesini okumakla ve bu konuyla ilgili mektup yazarak şekillendiğini ifade etmektedir. Mektuplardan birisinde mucizenin, yalnız Tanrı'nın yapabileceği olağanüstü bir eylem olarak tanımlandığını ve diğer yazılarda mucizenin başka bir tanımının olmadığını da sözlerine eklemiştir. (Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, *The Works of John Locke*, s. 265.)

⁷ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, ss. 256-257.

edilmekte, doğanın gücünü aşmayan şeyler ise mucize olarak görülmemektedir. Eğer tanımda bu istisnalar olmazsa mucizenin tanımı zaten yapılamayacak ve bu kavram kullanılamayacaktır.⁸ Mucizelerin yaratılmış tüm varlıkların gücünün ötesinde olan ilâhî eylemler veya hiç olmazsa sabit ve belirlenmiş doğa yasalarına aykırı işlemlerin dışında olacak şekilde gerçekleşen eylemler şeklinde tanımlanması gerekir. Bu yapılmazsa mucize kullanımı tüm insanlar için olmasa bile en azından insanların çok büyük bir bölümünü oluşturan sıradan ve cahil insanlar için ortadan kalkacaktır.⁹ Ayrıca insanlar bu yasaları ya kendi doğa bilgileriyle veya içinde yaşadıkları toplumun etkisiyle yargılayabilirler. Sonuç olarak birisine göre mucize olan bir şeyin başka birisine göre mucize olmaması imkânsızdır.¹⁰

Locke, ikinci itirazın da geçerli olmadığını düşünmektedir. Ona göre, ilâhî vahyin şahitliğini mucizelerden aldığı adil bir şekilde düşünülürse bu soruya cevap vermeye bile gerek kalmayacaktır.¹¹ Locke, ikinci itiraz hakkında ayrıca şunları söylemektedir: “Herhangi bir vahyin Tanrı’dan geldiğini bilmek için vahyi aktaran elçinin Tanrı tarafından gönderildiğini bilmek gerekir ve bu ancak Tanrı’nın kendisi tarafından verilen bazı deliller ile bilinebilir. İzin verirseniz, benim düşünceme göre, mucizelerin böyle delilleri olup olmadığına ve ilâhî vahiy arayışında bizi hata yapmaz bir şekilde doğruya yönlendirip yönlendirmeyeceğine bakalım.”¹² Böylece Locke, mucizelerin vahyi gönderen Tanrı’nın amacına şahitlik etmek için gerçekleşmiş olduğunun göz önüne alınması gerektiğini vurgulamakta¹³ ve mucizeleri ispatlayacak delilleri ön plana çıkarmaktadır.

Locke, herhangi bir olağanüstü eylemin mucize olup olmadığını anlamak için üç ölçüt bulunması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar, vahyin kanıtlanması için mucizelerin Tanrı’nın kendisi tarafından yapılmış olup olmadığını ortaya çıkaracaktır.¹⁴ Locke’a göre, bir şeyin mucize olarak kabul edilebilmesi için ilk ölçüt, mucizenin, kendisine karşı olarak ortaya çıkan

⁸ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 256.

⁹ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 264.

¹⁰ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, ss. 256-257.

¹¹ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

¹² Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

¹³ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

¹⁴ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 259.

şeyden daha büyük bir gücün işaretlerini taşımasıdır.¹⁵ İkinci ölçüt, mucizelerin sayısı, çeşitliliği ve büyüklüğüdür. İnsanlar mucizelerin sayısına, çeşitliliğine ve büyüklüğüne bakarak onların bir mucize olduğuna daha kolay karar vereceklerdir.¹⁶ Üçüncü ölçüt ise, mucizelerin vahiy ile ilgili olmasıdır.¹⁷ Bu ölçütleri ayrıntılı olarak ele alıp inceleyeceğiz.

Birinci olarak Locke'a göre, mucizeler kendilerine karşı olarak ortaya çıkan şeylerden daha büyük bir gücün işaretlerini taşırlar.¹⁸ Çünkü Tanrı'nın gücü her şeyden daha yücedir ve O'na karşı denk bir güçle hiçbir başkaldırı yapılamaz. Tanrı, kendi elçisine karşı, bir sahtekârın daha büyük bir güç olarak ortaya çıkmasına asla izin vermeyecektir. Gerçek ve ilâhî elçiliğin ortaya çıktığı tarafta daha büyük bir gücün belirgin izlerini taşıyan işaretler olacak ve bu her zaman kesin ve tartışılmaz bir kanıt olacaktır.¹⁹

Locke, sahte harikaların neler olduğu veya nasıl yapıldığını keşfetmenin, bilgisiz insanın kapasitesinin üstünde olabileceğini ifade etmektedir. Hatta bilgili izleyici bile, kendi anlayışına göre doğal sebeplerin ve sonuçların gücünün üstünde olduğu için sahte harikaları kabul etmeye mecbur kalabilir. Ancak bilgili izleyici, sahte harikaların Tanrı tarafından olmadığını da bilir. Çünkü onlar daha büyük ve üstün gücün açık izlerini taşıyan mucizeler tarafından engellenir ve bundan dolayı onlar bu şekilde desteklenen birisinin otoritesini sarsamazlar. Zaten Tanrı'nın kendisinden gelen bir gerçeğin aksine ileri sürülen yalan olan bir şeye izin vermesi asla düşünülemez.²⁰

Locke, Tanrı'nın vahyinin, sahte harikalardan daha büyük bir güçle desteklenmesine, Firavun'un sihirbazlarına karşı Musa'yı örnek olarak vermektedir. Her iki tarafın ortaya koyduğu şeylerin, izleyiciler açısından aynı derecede mucizevî görülebileceğini söyleyen Locke'a göre, tam olarak karar verilmesi için bu işin sonucuna bakılması gerekir. Jannes ve Jambres adındaki Mısır'ın en güçlü sihirbazlarının bile, Musa'dan daha aşağı bir güç ile hareket ettikleri gayet açıktı. Zaten Musa'nın yılanının onların yılanlarını

¹⁵ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 259; İsmail Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, Vadi Yayınları, Ankara 1995, s.162.

¹⁶ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", ss. 261, 263-264.

¹⁷ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 257.

¹⁸ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 259.

¹⁹ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 260.

²⁰ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 260.

yiyip bitirmesi karar vermeyi kolaylaştırmıştır. Mısırlı sihirbazların işleri ne kadar harika ve olağanüstü olsa da hiçbir şekilde Musa'ya karşı koyamamıştır. Bundan sonra da Musa'ya karşı koyamadıklarına göre durum daha da kesinlik kazanmıştır.²¹

İkinci olarak mucizelerin sayısı, çeşitliliği ve büyüklüğünü göz önüne alan Locke'a göre, İsa tarafından iletilen öğretinin onaylanması için yapılmış mucizelerin sayısına, çeşitliliğine ve büyüklüğüne bakıldığında, onların böyle olağanüstü bir ilâhî gücün kuvvetli işaretlerini taşıdığı görülecektir.²² Locke, mucizelerin sayısının artırılmasının her çeşit ve derecedeki insana göre mucizelerin tanıklığını korumanın en emin yolu olduğunu düşünmektedir. Çünkü mucizeler sürekli olarak ilâhî vahyin temelini oluştururlar. Herhangi bir ilâhî vahye inananların da eninde sonunda imanlarının kaynağını oluşturan bu temeli araştırmaları gerekebilir.²³

Locke, İsa'nın elçiliğine karşı çıkan herhangi birisinin, onun ve havarilerinin yaptığı mucizelerden daha büyüğünü yapana kadar İsa'nın doğruluğunun kesin ve sorgulanamaz kalacağını ifade etmektedir. Anlama düzeyleri ne olursa olsun bu durum hakkında insanların görüşü aynı kalacaktır ve sonuç değişmeyecektir. Çünkü bu, tüm insanlığın hâkim olduğu somut gerçekler ve davalardan biridir. Tanrı, böyle bir himayeyi, sahte vahyin, gerçekten ilâhî olanla rekabet içinde bulunmaması için yapmıştır. Bundan dolayı insanların sadece görmek için gözlerini açması ve vahyin O'ndan geldiğine emin olması gerekir.²⁴ Tanrı'nın gücünün işaretlerinin İncil'e/İsa'ya eşlik ettiğini söyleyen Locke'a göre, bu durum, bugüne kadar İncil'in ulaştığı her yerde görülmektedir. Kendisiyle birlikte üstünlüğün şahitliğini taşıyan sürekli bir mucize olan İncil, Şeytan'ın güçlü etkisini yere sermeyi ve onu (karanlığın gücünün prensini) bütün sahte harikalarıyla birlikte kovmayı başarmıştır.²⁵

²¹ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 260; Locke, bir başka eserinde de İsa'nın peygamberliğini doğrulamak için daha büyük mucizeler göstermesi gerekliliğinden söz etmektedir. (John Locke, "A Second Vindication of the Reasonableness of Christianity", *The Works of John Locke*, ed. C. And J. Rivington; T. Egerton; J. Cuthell; J. and A. Arch; Longman and Co.; T. Cadell; J. Richardson and so on, vol. VI/367, London, 1824.)

²² Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 261.

²³ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 264.

²⁴ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 261.

²⁵ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 261.

Locke, mucizelerin sayısı, çeşitliliği ve büyüklüğü ile ilgili görüşünü İncil'e başvurarak ispatlamaya çalışmaktadır.²⁶ Böylece insanların inanmalarını sağlamak amacıyla Tanrı'nın yapması gereken her şeyi yaptığını ve İsa'nın ise, Yahudilerin ileri gelenlerinin inançsızlıklarına dikkatle baktığını aktarmaktadır.²⁷ Ona göre, Yahudiler, Musa'nın gerçekleştirdiği birçok mucizede Tanrı'nın gücünü ve varlığını göremediler. Tanrı, İsrailoğullarını Mısır'dan kurtarmak için -elçiliğinin işaretlerini ve delillerini kendisine vereceğine dair bir mesajla- Musa'yı gönderdiğinde O'nun şu işaretlerden söz etmesi çok dikkate değerdir: *"Eğer sana inanmaz, ilk belirtiyi önemsemezlerse (onun asasının bir yılanı dönüşmesi), ikinci belirtiyi inanabilirler" (elini göğsüne koyup çıkardığı zaman elinin bir deri hastalığına yakalanmış, kar gibi bembeyaz olmuştu) dedi. Tanrı sözlerine devam etti: "Bu iki belirtiyi de inanmaz, sözünü dinlemezlerse, Nil'den biraz su alıp kuru toprağa dök. İrmaktan aldığı su toprakta kana dönecek."*²⁸ Locke, bu işlemlerin yaratılmış varlıkların gücünün üstünde olup olmadığını kararlaştırmanın herhangi bir insan için zor olduğuna inandığını belirterek, insanların peygamberlere güvenmesi ve inanması için yani mucizelerin tanıklığının geçerli olması için sayılarının artırıldığını söylemektedir. Dolayısıyla iki doğaüstü işlem bir taneden, üç doğaüstü işlem ise iki taneden daha fazla güç gösterir. Tanrı, böyle yaparak mucizelerin, izleyicilerin zihinleri ve inançları üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olmasına olanak sağlamıştır.²⁹

Locke, Tanrı'nın, mucizelerin sayısını ve çeşitliliğini artırarak Yahudilerin İsa'ya inanmalarını sağladığını³⁰ yine İncil'den örnek vererek açıklamaya devam etmektedir: *"Halktan birçok kişi ise ona iman etti. "Mesih gelince, bunun yaptıklarından daha mı çok mucize yapacak?" diyorlardı."*³¹ Yahudiler, insanları ikna etmek için mucizeler gerçekleştiren İsa'nın gerçekten Mesih olup olmadığından kuşku duyduklarını

²⁶ "Başka hiç kimsenin yapmadığı işleri onların arasında yapmamış olsaydım, günahları olmazdı. Şimdiye yaptıklarımı gördükleri halde hem benden hem de Babamdan nefret ettiler." Yuhanna:15/24.

²⁷ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 263.

²⁸ Mısır'dan Çıkış: 4/8-9.

²⁹ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", ss. 263-264.

³⁰ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 259.

³¹ Yuhanna 31/7.

söylüyorlardı. İsa ise, “*Babam’ın adıyla yaptığım işler bana tanıklık ediyor.*”³² diye cevap veriyordu.³³

Tanrı tarafından gönderildiğini iddia eden Nasıralı İsa, bir sözü ile denizdeki fırtınayı sakinleştirmiştir. Bunu bir mucize olarak gören kişi, bu nedenle onun öğretisini kabul edebilir. Bir başkası, bunun şans eseri olabileceğini ya da hava tahmin yeteneği olduğunu düşünür ve bunun mucize olmadığına karar verir. Ancak daha sonra onu denizde yürürken görünce, bunun bir mucize olduğunu kabul eder ve inanır. Daha sonra aynı kişi, İsa’nın bir kelime ile kronik bir felçliyi tedavi ettiğini³⁴ görünce bunun kesinlikle bir mucize olduğunu kabul eder ve inancını değiştirir. Bir başka kişi de, daha sonra onun doğuştan kör olan birisine görme yeteneği vermesinde veya ölümlerin diriltmesinde³⁵ veyahut ta kendisinin öldükten sonra dirilmesinde bir mucize bulur ve böylece Tanrı’dan gelen bir vahiy olarak onun doktrinini kabul eder. Bu örneklerden yola çıkan Locke, bunların bir mucize olduğunun apaçık olduğunu ve mucizenin kabul edildiği yerde bu öğretinin reddedilemeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü bu öğreti mucizenin kendisine sağladığı ilâhî kanıtın güvencesi ile gelir ve onun doğruluğu sorgulanamaz.³⁶ Locke, yaptığı mucizeler nedeniyle insanların İsa’ya inanmalarında haklı olduklarını,³⁷ çünkü onların İsa’nın hayatına ve mucizelerine uzun bir süre şahit olduklarını ve bundan dolayı onun Mesih olduğuna dair inançlarının arttığını,³⁸ İsa’nın Tanrı’dan aldığı elçiliğe dair kanıtların mükemmel olması nedeniyle de Tanrı’nın vahyinin kabul

³² Yuhanna: 10/24-25.

³³ John Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” *The Works of John Locke*, ed. C. And J. Rivington; T. Egerton; J. Cuthell; J. and A. Arch; Longman and Co. ; T. Cadell; J. Richardson and so on, vol. VI/18, London, 1824.

³⁴ Locke, İsa’nın üç yıldan fazla bir süre boyunca onların arasında bulunduğunu total ve körü iyileştirmek gibi çok sayıda mucize gösterdikten sonra onların harekete geçtiklerini İncil’den (Yuhanna: 5/15-18) örneklendirmektedir. (Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 67.)

³⁵ Locke, İncil’e atıf (Yuhanna: 11/47) yaparak, İsa’nın birçok mucize gerçekleştirdiğinden ve bu mucizelerin kendisini meşhur yaptığından söz etmektedir. Bunlardan birisi de Lazarus adındaki bir ölüyü diriltmesidir. Yahudiler, bu mucizelerden sonra İsa’yı öldürmek için düzen kurmaya başlamışlar, bütün bir ulusun yok olmasındansa bir tek adamın ölmesinin daha uygun olacağını düşünmüşlerdir. (Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 38, 49)

³⁶ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 259.

³⁷ Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 17, 32.

³⁸ Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 57.

edildiğini,³⁹ hatta İsa'nın mucizelerinden dolayı ona inananların sayısının artmasını engellemek için onun ölümüne neden olduklarını⁴⁰ sözlerine eklemektedir.

Locke'a göre, bir şeyin mucize olarak kabul edilebilmesinin üçüncü ölçütü, vahiyle ilgili olmasıdır. Çünkü dünyada gerçekleşen diğer mucizeler, ne kadar çok ya da büyük olursa olsun vahiy ile ilgili değildir.⁴¹ Ona göre, Tanrı'dan, insanlara iletmek üzere bir mesajla gelen kişi, eğer elçiliğini bir mucize yoluyla doğrularsa bu inanç reddedilemez. Locke, bu noktada da görüşlerini doğrulamak için İncil'e başvurmakta⁴² ve rasyonel düşünen her insanın buna karar vereceğini ifade ederek,⁴³ şunları söylemektedir: “Burada da Kurtarıcımız, en azından dirilişinden sonra Mesih olduğunu, anlaşılması kolay bir dille ilan eder: Eğer o Tanrı tarafından gönderilmişse ve mucizelerini Kutsal Ruh aracılığıyla yapmışsa, artık onun Mesih olduğuna dair hiçbir şüphe yoktur.”⁴⁴ Görüldüğü gibi Locke, mucize ölçütlerini değerlendirirken genelde İncil'den örnekler vermekte ve mucizelerin ispatlanmasını Tanrı'ya dayandırmaktadır.

Mucize ile vahiy arasında ilişki kurarak her ikisini bir arada açıklamaya çalışan Locke, vahyin ilâhî olup olmadığını anlamak için bazı özellikleri taşıması gerektiğini ifade etmektedir. Böylece gerçek mucize ile sahte harikalar arasındaki fark ortaya çıkacaktır. İlk olarak vahiye, Tanrı'nın kutsallığı ile ilgili bazı olağanüstü hakikatlerin ve insanların bazı önemli işlerinin olması gerekir.⁴⁵ İkinci olarak vahiye, Tanrı'nın onurunu alçaltan; doğal dine ve ahlâk kurallarına aykırı olan bir şey bulunmamalıdır. Tanrı, kendisinin ebedi ulûhiyetinin birliğini ve ihtişamını; doğal dinin ve ahlâkın hakikatlerini insanlara akıl ışığıyla keşfettirmiştir. Dolayısıyla Tanrı'nın vahiy yoluyla bunun aksini yapması beklenemez. Tanrı'nın bunu yapması kanıtları ve aklın kullanımını yok etmek olabilir, bu olmadan

³⁹ Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 135.

⁴⁰ Locke, “A Second Vindication of the Reasonableness of Christianity,” s. 341.

⁴¹ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

⁴² Yuhanna: 3/1-2: “Yahudiler'in Nikodim adlı bir önderi vardı. Ferisiler'den olan bu adam bir gece İsa'ya gelerek, “Rabbî, senin Tanrı'dan gelmiş bir öğretmen olduğunu biliyoruz. Çünkü Tanrı kendisiyle olmadıkça kimse senin yaptığın bu mucizeleri yapamaz” dedi.”

⁴³ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 259.

⁴⁴ Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 62.

⁴⁵ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 262.

insanların ilâhî vahyi şeytanî hileden ayırt etmeleri mümkün olmayacaktır.⁴⁶ Üçüncü olarak vahiyde önemsiz, sıradan konular ve insanların doğal yeteneklerini kullanarak bilebilecekleri şeyler de bulunmamalıdır. Tanrı'nın kasıtlı olarak bu tür bir bilgiyi insanlara bildirmek için herhangi birisini dünyaya göndermesi beklenemez. Çünkü böyle bir durum, Tanrı'nın görkeminin yüceliğini azaltmak ve insan aklına zarar vermek olurdu.⁴⁷ Bütün bu özellikleri taşıyan vahyi kanıtlayan tabiatüstü işlemler, vahyin karşısında görünen daha üstün gücün işaretleri kendisine eşlik etmediği sürece mucize olarak kabul edilir. Zaten böyle doğüstü işaretler haklı olarak sağlam görünür ve ilâhî olduğu kabul edilir. Bir başka ifadeyle söylenecek olursa hepsinden üstün bir güçle iş görür, daha büyük bir gücün etkinliği ile aksi kanıtlarıncaya kadar onların geçerliliği devam eder. Çünkü Tanrı'nın, ilâhî otoritesinin işaretleri olan mühürlerinin alt derecedeki herhangi bir varlık tarafından zorla alınmasına göz yumması düşünülemez.⁴⁸

Locke, Tanrı'nın her şeye gücü yettiğini, her şeyin üstünde karar verme iradesi olduğunu, yetkisinin sorgulanamayacağını, kendi doğasına aykırı bile olsa eşyaya istediği gibi hükmedebileceğini ifade ettikten sonra, Tanrı'nın hikmetinin genellikle mucizelerin kullanımında olmadığını vurgulamaktadır. Mucizeler sadece vahyin Tanrı'nın kendisinden geldiğini kanıtlamak için kullanılır.⁴⁹ Tanrı, bazı gerçeklerin kanıtlanması gereken yer hariç, eşyanın doğası gereğince işlemlerini sağlamak suretiyle kendi amaçlarını sürekli hale getirir. Eğer böyle olmasaydı, eşyanın gidişatı ve belirginliği karıştırılır, mucizeler ünlerini ve kuvvetlerini kaybeder ve doğal ve doğüstü arasında bir ayırım da yapılamazdı.⁵⁰ Zaten insanlık tarihine bakıldığında vahyin doğrulanması için mucizelere duyulan ihtiyacın düşünülenenden daha az olduğu görülecektir.⁵¹

Mucizelerin kullanımının az olduğunu ortaya koymak için Locke, çok Tanrılı inançları örnek vermektedir. Locke'a göre, putperest dünyada

⁴⁶ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", ss. 261-262.

⁴⁷ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 262.

⁴⁸ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 262.

⁴⁹ Locke, "The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures," ss. 84-85, 143.

⁵⁰ Locke, "The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures," s. 85; Çetin, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, s.161.

⁵¹ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 257.

yalnızca kendi inancının doğruluğunu kanıtlamak ya da diğerini ortadan kaldırmak için mucizelerin kullanılması hiç düşünülmemiştir. Hatta din ve iman şartlarını teyit etmek için herhangi bir mucizeyi kullanmak şöyle dursun, onlardan hiçbirisinin kendi seçimlerine inanılmasının gerekliliğini ileri sürmek gibi bir amacı da yoktu. “Tanrılar, masallar ve ibadetlerin sınırsız ve belirsiz bir karmaşası ortasındaki putperest dünya, geride kalan herhangi birinin ilâhî tanıklığına yer bırakmadı”⁵² şeklindeki sözleriyle Locke, çok Tanrılı inanca sahip olanların ibadetlerinde özgür davrandıklarını ve onların ilahlarından yalnızca birisinin gerçek Tanrı gibi davrandığını ifade etmektedir. Bundan dolayı herhangi birisinin görevini ve öğretisini tasdik etmek için meydana getirilmiş Yunan ya da Roma yazarlarınca yazılmış hiçbir mucize hatırlamadığını da Locke, sözlerine eklemektedir.⁵³

Yahudilerin doğaüstü belirtiler yani mucizeler, Yunanlıların ise bilgelik aradıklarını İncil’de yer alan bilgilere⁵⁴ dayandırarak aktaran Locke, Yunanlıların kendilerinin herhangi bir dini kabul etmek için mucizelerin varlığına ya da mucizeleri kullanmaya ihtiyaç duymadıklarını ifade etmektedir. Çünkü Yahudi olmayan dünya, akıldan kaynaklanmayan ve kesinlikle vahiy temelli olmayan bir dini kabul etmiş ve o dine de sadık kalmıştır. Locke’a göre, bu insanlar ne dinin aslını ne de yaratıcılarını bilirler. Hatta bunu öğrenmeye niyetleri de yoktur. Bundan dolayı onu onaylamak için herhangi bir söylem ya da mucize kullanımı sözkonusu olmamıştır. Her ne kadar orada vahiy için bazı iddialar olsa da, vahiy onaylayan mucizelere kıyaslanacak kadar fazla değildi.⁵⁵

İlâhî dinlerle çok Tanrılı dinleri mucize kullanımı açısından karşılaştırdıktan sonra Locke, ilâhî dinlerde Tanrı’dan bir kanun getirme iddiasında bulunan Musa, İsa ve Muhammed olmak üzere üç peygamberi örnek vermektedir. Farısların Zerdüş’tünü ya da Hintlilerin Brahma’sını ve diğer Doğu dinlerini örnek vermeye bile gerek görmeyen Locke’a göre, Fars, Hint ve diğer Doğu dinlerinin içeriği açıklama yapılamayacak kadar karanlık ya da hayal ürünüdür. Locke, sadece ilâhî dinlerdeki mucize olgusunu incelemeye devam ederek, Hz. Peygamber’in, mucize göstermediğini şu

⁵² Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

⁵³ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 257.

⁵⁴ Korintliler: 1/22.

⁵⁵ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, ss. 257-258.

sözleriyle iddia etmektedir: “Yukarıda söz edilen üç kişiden biri olan Muhammed, elçiliğini onaylamak için mucizeler yapmamış gibi görünür; bundan dolayı sadece Musa ve İsa'nın mucizeleri aracılığıyla onaylanan vahiyleri birbirlerini doğrulamaktadır.”⁵⁶ Locke, Musa ve İsa'nın mucizeler aracılığıyla birbirlerinin vahiylerini onayladıklarını ve en şüpheli insanın bile İncil'in ilâhî vahyine karşı bir tereddüt beslemesinin imkânsız olduğunu da özellikle vurgulamaktadır.⁵⁷ Locke'un, Hz. Muhammed'in mucize göstermediğini iddia etmesi ve sadece Musa ve İsa'nın birbirlerini mucizeler aracılığıyla doğruladıklarını söylemesinin yanlış ve eksik bir bilgi olduğunu ifade etmemiz gerekir.⁵⁸

Makalemizin sınırlarını aşacağı için Hz. Peygamber'in, mucize gösterip göstermediği hakkındaki iddialara ayrıntılı bir şekilde değinemeyeceğiz. Ancak kısaca şu bilgileri vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz: Kur'an-ı Kerim'de geçmiş peygamberlerin mucizelerine yer verildiği halde son peygamber Hz. Muhammed'e dair hissî mucizeler fazla yer almamaktadır. Kur'an'da tabiatın düzenli işleyişine dikkat çekilmiş ve Allah'ın okunan ayetlerinin incelenmesi önerilmiştir. İnsanların artık bir an için tabiatın düzenini bozacak harikalardan ziyade mükemmel bir düzeni inceleyerek Allah'ı tanınması ve eşsiz edebî metni ve derin içeriğiyle Kur'an-ı Kerim'i incelemeleri gerektiği açıktır.⁵⁹ “Kuşkusuz hissî (duyulara hitap eden) mûcizelerin, onları sergileyenlerin peygamberliğini kanıtlamak bakımından dinler tarihinde önemli bir yeri ve etkinliği olmuşsa da A'râf sûresinin 203. ayet-i kerimesine göre, insanların asıl muhtaç oldukları ve dolayısıyla asıl ilgilenmeleri gereken şey, bu mucizelerden ziyade kalbe ve akla hitap eden, dolayısıyla Hz. Muhammed'in en büyük mûcizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'dir.”⁶⁰ Zemahşerî, İbn Âşûr gibi İslâm âlimleri, insanlara asıl gerekli olanın, gelip geçici hissî mûcizeler değil, benzerinin asla ortaya konulamayacağı, hayatın her anında feyzinden yararlanmaları mümkün olan

⁵⁶ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 258.

⁵⁷ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 258.

⁵⁸ Hz. Musa ve Hz. İsa'nın mucizeleri hakkında bkz.: Bakara: 2/60, 73, 92; Âl-i İmrân: 3/49; A'râf: 7/103-108; Tâhâ: 20/17-18; Neml: 27/12-24.

⁵⁹ Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslâm'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009, s. 158.

⁶⁰ Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıç, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, II/653.

ebedî mucize Kur'ân-ı Kerîm olduğu görüşündedirler. Diğer mucizeler duyulara hitap ettiği ve gelip geçici olduğu halde Kur'an, okunan bir mucizedir ve insanın aklına hitap eder.⁶¹

Locke, mucizeleri kabul etmenin insan düşüncesi açısından bir tutarsızlık içermediği kanaatindedir. “Düşüncelerimizi doğru bir şekilde yönlendirirsek, tek bir gerçek Tanrı'nın varsayımı üzerine kurulu olan ilâhî bir dini sunan elçinin güven belgesi olarak mucizeler hakkında karara varabiliriz”⁶² şeklindeki sözleriyle bu düşüncesini ortaya koyan Locke'a göre, doğal etmenlerin ya da yaratılmış varlıkların en son gücünün ne olduğunu, en ileri düzeyde kavrama gücüne sahip insanlar bile keşfedemeyeceklerdir. Buna rağmen mucizeler her insanın anlayabileceği şekilde açıktır. Çünkü Tanrı'nın elçisine bir güven belgesi olarak verdiği mucizeler ilâhî vahiy için kolay ve kesin bir rehberdir.⁶³ Locke, ayrıca mucizelerin ilâhî takdir ve hikmet tarafından mükemmel bir şekilde düzenlendiği için onların hiç kimse tarafından hiçbir zaman inkâr edilemediğini özellikle vurgulamaktadır.⁶⁴

Locke, mucize tanımında yer alan, ‘doğanın sabit ve belirlenmiş yasalarının’ neler olduğunu yalnızca filozofların belirleyebileceğini ya da en azından belirleme rolüne girebileceğini düşünmektedir. Çünkü ilâhî bir güç tarafından gerçekleştirilebilecek bir eylem olan mucizeler hakkında bilgili veya cahil herhangi bir insan, onların kesinlikle mucize olduğunu bilse bile, bir şey söyleyemeyecektir.⁶⁵ Locke, bunu daha da somutlaştırmak için melek örneğini vermektedir. İyilik ve kötülük meleklerinin, insanlardan üstün yetenek ve mükemmelliklere sahip olduklarının bilindiğini ancak onların herhangi birinin sahip olduğu en üst düzeydeki gücün ne olduğunu tanımlamanın, görmeksizin düşüncesini söyleyen karanlıktaki bir insanın cesur girişimi olduğunu söylemektedir. Bunu yapmaya çalışmak dar hücrelerinde kendi modelinden ve kavrayışından yola çıkarak sonsuz mesafedeki şeylere sabit sınırlar çizmeye benzer. Bundan dolayı mucizelerin

⁶¹ Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV/278.

⁶² Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 258.

⁶³ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 261.

⁶⁴ Locke, “The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures,” s. 135.

⁶⁵ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, s. 264.

söylem ve teoride aldatıcı tanımlarını kullanmaya başlamak ve belirli durumlarda uygulamak başarısızlığa yol açacaktır.⁶⁶

Locke'un, doğal etmenlerin ya da yaratılmış varlıkların en son gücünün ne olduğunun keşfedilemeyeceğini söylemesini⁶⁷ sebep ile sonuç arasındaki ilişkinin zorunlu olmayacağını ifade etmeye çalışması olarak anlayabiliriz. Ayrıca doğanın sabit ve belirlenmiş yasalarını ancak filozofların belirleyebileceği şeklindeki görüşleri de⁶⁸ buna bir dayanak olarak gösterilebilir.

Düşünce tarihinde aynı sebeplerin aynı sonuçları meydana getirmesinin zorunlu olmadığı hakkındaki görüşlerin bazı filozoflar tarafından dile getirildiği bilinen bir husustur. Locke'dan yaklaşık dört asır önce yaşamış olan Hıristiyan filozof Thomas Aquinas (1225-1274), bazı doğal sebeplerin kendi sonuçlarını aynı tarzda meydana getirdiklerini ancak bunun her zaman böyle olmayabileceğini söylemektedir. Doğal düzen ilâhî takdire bağlı olarak bazen değişebilir. Tanrı, bunu kendi kudretini açıkça göstermek için zaman zaman yapar. Çünkü Tanrı'nın kudretini göstermesinin en iyi yolu budur. Ancak Tanrı'nın varlıkta yarattığı düzenin dışında zaman zaman değişiklikler yapmasına rağmen genel olarak O'nun tabiatın zıddına bir şey yapmayacağını da unutulmamalıdır.⁶⁹

Locke ve Aquinas'tan daha önce ise İslâm filozofu Gazzâlî (1058-1111), sebep ile sonucun bir arada olmasının zorunlu olmadığını sistemli bir şekilde ortaya koymuştur. Gazzâlî'ye göre, birinin varlığı için diğerinin varlığı zorunlu olmadığı gibi, birinin yokluğu diğerinin yokluğu için zorunlu değildir. Ayrıca sebeplerin alışılan şekil içerisinde olması da şart değildir. Aksine ilâhî takdirin hazineleri içerisinde son derece garip ve acayip hususlar vardır ki bunlar hakkında insanlar henüz bilgi sahibi olamamışlardır. Gazzâlî, asanın yılanı dönüşmesi, ölünün diriltilmesi, ayın yarılması gibi olağanüstü mucizelerin, sebep sonuç arasındaki ilişkinin zorunlu varsayılması nedeniyle bazıları tarafından kabul edilmediğini de

⁶⁶ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 264.

⁶⁷ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 261.

⁶⁸ Locke, "A Discourse of Miracles John Locke", s. 264.

⁶⁹ St. Thomas Aquinas, "Mucizeler", çev. H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, sayı: 8, ss. 103-104.

ifade etmektedir.⁷⁰ Locke'un mucize anlayışının, Gazzâlî ve Thomas Aquinas gibi düşünürlerle aynı olduğunu ifade edebiliriz.

Bu noktada özellikle bir hususu belirtmenin gerekli olduğunu düşünüyoruz. Batı dünyasında mucize anlayışının değişmesinde etkili olan ve felsefî sistemini oluştururken Locke'dan etkilenen düşünürlerden birisi olan Hume (1711-1776), varsayılan sebeplerin sürekli aynı sonuçları meydana getirmeyebileceğini kabul etmektedir. Bu görüşlerin benzeri Hume'dan asırlarca önce Gazâlî tarafından ortaya konulmuştur.⁷¹

Mucizelerle ilgili tartışmaların daha sonraki dönemlerde de devam ettiğini ve Locke'tan farklı görüşler ortaya koyan düşünürleri görmekteyiz. Örneğin, 20. yüzyılda yaşamış olan düşünürlerden Paul Tillich (1886-1965), mucizelerin, doğal süreçler içinde doğüstü bir müdahale ile açıklanamayacağını ileri sürmektedir. Böylesi bir yorum doğru ise bu takdirde varlık alanında ortaya çıkan bu tezahür, varlığın yapısını bozar ve Tanrı kendi içinde ikiye ayrılmış olur.⁷² Çağdaş düşünürlerden Alastair McKinnon (d. 1925), mucizenin tabiat kanununun geçici olarak iptalini gerektiren bir olay olması ve onun insanların tabiat anlayışıyla çelişen bir olay olması şeklinde iki anlamı bulunduğunu ifade etmektedir. İlk anlamı ele alan McKinnon, tabiat kanunlarının hiçbir şekilde tabiatın akışını bozmayacağını iddia etmektedir. Dolayısıyla doğru anlaşılmiş tabiat kanunlarının istisnası asla olamaz. Gerçekleşen bir şey belli bir kanuna göre meydana gelir ya da olumsuz açıdan bakıldığında gerçek bir olayın herhangi bir tabiat kanununu ihlal etmesi mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında hiçbir mucize olamaz ya da gerçek tabiatta bu terimle doğru olarak tanımlanabilen bir olayın olması imkânsızdır. McKinnon, ikinci anlamıyla mucizenin olabileceğini çünkü burada mucizenin ıstılahî anlamda kullanılmadığını ve uyuşmazlığın tabiatın kendi içinde değil de insanların mucizevî olay diye kabul ettiği şey ile kendi tabiat anlayışları arasında

⁷⁰ Ebu Hâmid Muhammed İbn Muhammed el-Gazzâlî, *Tehâfüt el-Felâsife Filozofların Tutarsızlığı*, çev. Bekir Karlığa, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, s. 155, 159, 208.

⁷¹ Tuncay İmamoğlu, *Tanrı'nın Doğası ve Mucizenin İmkânı David Hume'un Antropomorfizm ve Mucize Eleştirisi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 95-96; Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Habib Şener, *John Locke ve David Hume Din Felsefesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014, ss. 300-313.

⁷² Paul Tillich, "Vahiy ve Mucize", çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, sayı: 8, s. 101.

bulduğunu belirtmektedir. Bu gibi bir uyumsuzluk düşüncesi de, bir çelişki değildir.⁷³ Bu görüşleriyle McKinnon, tabiat kanunlarının; olayların seyrini tam olarak açıkladığını, bunların istisnalarının olamayacağını ve ilk yani istilahî anlamdaki mucizelerin gerçekleşmeyeceğini iddia etmektedir.

Richard Swinburne (d. 1934) ise, McKinnon'un görüşlerini kabul etmeyerek, tabiat kanunlarının olanı (olayların gerçek seyrini) tam olarak açıklayamadığını kabul etmektedir. Ona göre, tabiat kanunları olan hadiseleri belli bir düzen içinde ve tahminî bir şekilde açıklar. Olan hadiseler tamamen düzensiz ve tahmin edilemez olduğunda, onların meydana gelişi tabiat kanunları tarafından açıklanabilen bir şey değildir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Swinburne, tabiat kanunlarının, varsayılmış kanunlar olduğunu, bunların gerçek tabiat kanunları olmadığını düşünmektedir. Gerçek tabiat kanunlarına göre tekrarlanabilen zıt olaylar, yani benzer şartlarda tekrarlanabilen zıt olaylar olamaz. Varsayılmış kanunlara göre tekrarlanabilen zıt olaylar, sadece bu varsayılmış kanunların gerçek kanunlar olmadığını gösterir.⁷⁴

Locke, mucizelere ihtiyaç duyulmasının temel nedeni olarak ise şunları söylemektedir: “Tanrı'nın gücünün eşi ve benzeri olmadığının, hiçbir zaman olmayacağını ve olamayacağını bilinmesi, otorite bakımından üstünlüğünü göstermesine ve vahyettiği her gerçeği tam olarak korumasına bağlıdır. İnsanların hiçbir şekilde, yaratılmış varlığın gücünün üzerinde olan veya olmayan şeyleri ya da hangi işlerin ancak ilâhî bir güç tarafından yapılabileceğini ve doğrudan Tanrı'dan yardım istenmesi gerektiğini belirleme yeteneğine sahip olmamalarına rağmen, insanların vahyedilen dinleri incelemelerinde kendilerini yönlendirmeleri ve Tanrı'dan gelen şeyleri kabul etmeleri gerektiği hususunda ikna olmaları için Üstün bir gücün işaretlerinin ona eşlik etmesi, her zaman ilâhî vahiy için görünür ve emin bir rehber olmuş ve olacaktır.”⁷⁵ Böylece Locke, mucizelerin gerekçesini insanların ilâhî vahyi kabul etmelerini sağlamak şeklinde açıklamaktadır. Zaten Locke'un yapmaya çalıştığı en önemli şeyin,

⁷³ Alastair Mckinnon, “Mucize”, çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 6, ss. 209-212.

⁷⁴ Richard Swinburne, “Bir Tabiat Kanunu İhlali (Mucize)”, çev. Mustafa Akçay, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 2004, cilt: II, sayı: 2, ss. 108-109.

⁷⁵ Locke, “A Discourse of Miracles John Locke”, ss. 262-263.

mucizenin geçerliliğini vahye, vahyin kanıtlanmasını mucizeye ve gerçek mucizeyi de Tanrı'nın gücüne dayandırması olduğunu ifade edebiliriz.

Sonuç

Çalışmamızın sonucunda John Locke'un, mucize ile ilgili görüşlerini mensubu olduğu Hıristiyanlığı temele alarak ortaya koyduğunu gördük. İlâhî dinlerdeki klasik mucize tanımını tekrarlayan Locke, bu kavramın tanımına yapılması muhtemel iki itirazın analizini yaparak mucizelerin rasyonel olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Mucizelerin Tanrı'nın vahyine şahitlik etmek için gerçekleştirildiğini söyleyen Locke, vahiy ve mucizeyi bir arada açıklamaktadır. Vahiy ile ilgili olmayan hiçbir eylemin, mucize gibi görünse de, mucize olamayacağını ifade eden Locke, mucizelerde üç özelliğin bulunmasını şart koşmaktadır. Mucizelerin, kendisine karşı olarak ortaya çıkan şeylerden daha büyük bir gücün işaretlerini taşıması; sayısı, çeşitliliği, büyüklüğü ve vahiy ile ilgili olması gibi özelliklerin göz önünde bulundurulması değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tanrı'nın elçisine bir güven belgesi olarak verdiği mucizelerin her insanın anlayabileceği şekilde açık olduğunu, mucizeleri kabul etmenin insan düşüncesi açısından bir tutarsızlık içermediğini ifade eden Locke, onların hiç kimse tarafından hiçbir zaman inkâr edilemediğini özellikle vurgulamaktadır. Ayrıca mucizelerin geçerliliği, daha büyük bir gücün etkinliği ile aksi kanıtlanıncaya kadar devam edecektir. Zaten Tanrı, ilâhî otoritesinin işaretleri olan mucizelerin üstünlüğünü kaybetmesine izin vermeyecektir.

Locke, mucizenin kabul edildiği yerde vahyin de reddedilemeyeceğini dile getirmektedir. Vahiy, mucizenin kendisine sağladığı ilâhî kanıtın güvencesi ile geldiği için onun doğruluğu sorgulanamaz. Locke, mucize gibi vahyin de ilâhî olup olmadığını anlamak için bazı özellikleri taşıması gerektiğini düşünmektedir. Vahiyde, Tanrı'nın kutsallığı ile ilgili hakikatler ve insanları ilgilendiren önemli konular olmalıdır. Tanrı'nın onurunu alçaltan, doğal dine ve ahlâk kurallarına aykırı hiçbir şey vahiyde bulunmamalıdır. Vahiyde ayrıca önemsiz, sıradan ve insanların doğal yeteneklerini kullanarak bilebilecekleri şeyler de yer

almamalıdır. Bu özellikler göz önüne alınarak vahyin ve dolayısıyla mucizenin gerçek olup olmadığı anlaşılabilir.

Locke'un, mucize ile ilgili görüşlerinde dikkatimizi çeken hususlardan birisi de, Tanrı'nın her şeye gücü yettiği için doğanın alışlagelmiş düzenini değiştirebileceğini kabul etmesine rağmen, mucizelerin sadece vahyin kanıtlanması için ve sınırlı sayıda gerçekleştirildiğini ifade etmesidir. Çünkü Tanrı'nın hikmeti asıl olarak mucize kullanımında değildir. Bundan dolayı Tanrı, eşyanın doğası gereğince işlemlerini sağlamak suretiyle kendi amaçlarını sürekli hale getirir. Eğer mucizeler sürekli olarak kullanılsaydı doğal ve doğaüstü arasında bir ayırım yapılamayacağı için mucizelerin etkisi ortadan kalkardı.

Locke'un, sistemli bir şekilde olmasa da sebep ile sonuç arasındaki bağlantının zorunlu olmadığını ortaya koyması da dikkate değerdir. Çünkü Locke, doğal etmenlerin ya da yaratılmış varlıkların en son gücünün ne olduğunu keşfetmenin imkânsız olduğunu düşünmektedir. Doğanın sabit ve belirlenmiş yasalarının neler olduğunu ancak filozofların belirleyebileceğini ya da belirlemeye çalışması gerektiğini söyleyen Locke, en azından kendi dönemine kadar bu konunun tam olarak çözüme kavuşturulmadığını üstü kapalı olarak ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ortaya çıkan en önemli şey ise, Locke'un, ilâhî dinlerde sadece Hz. Musa ve Hz. İsa'nın birbirlerini mucizeler aracılığıyla doğruladıklarını, Hz. Muhammed'in ise mucize göstermediğini iddia etmesidir. Zaten Locke, sadece Tevrat ve İncil'den mucize örnekleri vererek konuyu temellendirmeye çalışmakta ve Kur'an-ı Kerim'den hiç söz etmemektedir. Hz. Muhammed'in mucize gösterip göstermediği tartışmasının ötesinde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber, Hz. Musa ve Hz. İsa hakkında birçok bilgi vermektedir. Ancak Locke'da bunların hiçbirisini göremediğimizi belirtmemiz ve bu durumun Batılı düşünürlerin önyargılı yaklaşımlarına veya bilgisizliklerine bir örnek olduğunu ifade etmemiz gerekir.

Kaynakça

Aquinas, St. Thomas, "Mucizeler", çev. H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, sayı: 8, ss. 103-106.

- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Cürcânî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü Kitabı't-Ta'rîfât*, çev. Arif Erkan, Bahar Yayınları, İstanbul 1997.
- Çetin, İsmail, *John Locke'da Tanrı Anlayışı*, Vadi Yayınları, Ankara 1995.
- el-Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed İbn Muhammed, *Tehâfüt el-Felâsife Filozofların Tutarsızlığı*, çev. Bekir Karlığa, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Gürkan, Salime Leyla, "Mûcize", *DİA*, 2005, XXX/352-356.
- İmamoğlu, Tuncay, Yazoğlu, Ruhattin, Başcı, Vahdettin, *Din Felsefesi*, Eser Basın Yayın Dağıtım Matbaacılık, Erzurum 2016.
- İmamoğlu, Tuncay, *Tanrı'nun Doğası ve Mucizenin İmkânı David Hume'un Antropomorfizm ve Mucize Eleştirisi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi, Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Kılıç, Recep, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004.
- Locke, John, "A Discourse of Miracles John Locke", *The Works of John Locke*, ed. Thomas Tegg, W. Sharpe and Son, G. Offor, G. and J. Robinson, J. Evans and Co. and so on, London 1823, IX/256-265.
- Locke, John, "The Reasonableness of Christianity as Delivered in The Scriptures," *The Works of John Locke*, ed. C. And J. Rivington; T. Egerton; J. Cuthell; J. and A. Arch; Longman and Co. ; T. Cadell; J. Richardson and so on, London, 1824, VI/1-158.
- Locke, John, "A Second Vindication of the Reasonableness of Christianity", *The Works of John Locke*, ed. C. And J. Rivington; T. Egerton; J. Cuthell; J. and A. Arch; Longman and Co.; T. Cadell; J. Richardson and so on, London 1824, VI/191-424.
- Mckinnon, Alastair, "Mucize", çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 6, ss. 209-212.

- Swinburne, Richard, “Bir Tabiat Kanunu İhlali (Mucize)”, çev. Mustafa Akçay, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 2004, cilt: II, sayı: 2, ss. 105-116.
- Şener, Habib, *John Locke ve David Hume Din Felsefesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.
- Tillich, Paul, “Vahiy ve Mucize”, çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, sayı: 8, ss. 99-102.
- Topaloğlu, Bekir, Yavuz, Yusuf Şevki, Çelebi, İlyas, *İslâm'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009.
- Waida, Manabu, “Miracles: An Overview”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, Macmillan Reference USA, 2005, IX/6049-6055.